



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput XV. De merito, atque de lapsu Angelorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

11. An idem Angelus possit esse in pluribus locis, aut plures in uno.

Tandem quærent, num idem Angelus possit esse in pluribus locis, aut in uno loco possint esse plures Angeli. Sed constat ex dictis substantiam omnem finitam, uti essentia, ita loco esse coarctatam; unde Damascenus lib. 1. cap. 8. ait: *Non potest Angelus secundum idem in diversis locis operari.* Ad primam ergo quæstionis partem, nos quidem respondemus negative, ita tamen, ut ad plures partes ejusdem loci possit pro libitu motus & operatio angelica extendi juxta virtutem, qua unusquisque pollet in aliquo genere terminata. Ad alteram verò partem, si quæstio instituitur de existentia in loco per indistantiam ac præsentiam, liquet plures Angelos posse in eodem spatio, quantumvis minimo, contineri, quoniam

nullam faciunt, dum simul sunt, extensionem; idque aperte docent Richardus in iv. de Trinitate, Ochamus in Quodl. q. 1. & Gregorius de Arimino dist. 11. q. 3. art. 2. & est veluti corollarium præcedentis Propositionis III. Si autem loquamur de existentia in loco per contactum, & applicationem virtutis: quemadmodum sentiunt Philosophi eundem effectum non posse produci à pluribus causis ejusdem generis adæquatis, sed tantum à pluribus causis quæ ex parte agant & moveant; ita absque ulla hæsitantia asseverandum est, multos Angelos posse in uno loco residere, si paulisper & aliqua ex parte agant, non vero si adæquati sint perfectique motores: quod est planissimum IV. Propositionis consecrarium.

CAPUT XV.

De merito, atque de lapsu Angelorum.

SUMMARIUM.

1. & 2. Præmittuntur aliqua circa statum quæstionis.
à num. 3. usque ad 5. Probatur, Angelos initio temporis & potuisse, & acta peccasse, ac meritos fuisse, priusquam percurrerent intervalia morarum temporalium.

6. & 7. Propugnatur, Angelos non potuisse in primo instanti (loquendò de instantibus Angelicis) mereri, aut demereri.
à num. 8. usque ad 11. Satisfit objectionibus.

I. De lapsu & merito Angelorum.

BONAM voluntatem, qua Angeli Sancti merito perseverantiæ meliores facti sunt, ex Dei gratia fuisse, malam verò, qua dæmones ceciderunt, à solo libero arbitrio profectam, adversus Pelagianos & Manichæos concordissime Theologi affirmant. At quando illi promeriti sint beatitudinis plenitudinem, isti autem ruerint præcipientes, contentiosa, nec valde utili disquisitione disceptant. Nam inter creationem Angelorum ac terminum quidam duo instantia temporis constituunt, nonnulli quatuor aut quinque, aliqui diem integrum naturalem, aliquipiam sex dies creationis, quos corporeos esse firmissime tenent permulti. De priori autem instanti Scotus, & qui ei militant viri docti, noster Ariminensis, Vasquesius, Arriaga, alique sentiunt potuisse Angelos & mereri & peccare: de merito consentit, de peccato negat cum perillustri discipulorum manu magnus Thomas Aquinas: ad meritum simul ac demeritum pro eo instanti comparandum defuisse Angelis potestatem docet cum non obscura Interpretum multitudine Aegidius noster. In tanta hominum discrepantia videtur mihi Augustinus ac-

R. P. Berti Theol. Tom. II.

rem tetigisse, & præclaram S. Patris doctrinam, quam cap. VIII. & IX. pro modulo ingenii mei explicavi ratione quadam diversa ab his Theologis, qui Peripateticam philosophiam sunt arte & mordicus consecrati, à qua non semel Augustinum, & jure quidem recedere arbitror: præclaram, inquam, S. Patris doctrinam demonstrare, præcipuas ex narratis Doctorum opinionibus veras esse simul, & falsas.

Diximus ergo, Angelos principio à Deo fuisse conditos *lucem*, id est, cum ideis inditis, & ingenitis, in quibus perciperent sempiternas rationes rerum, & simul cum bona voluntate, qua Deo adhererent, & cum actuali adjutorio, *sine quo* non poterant in beatitudine permanere, non tamen ad particulare bonum prædeterminante voluntatem naturaliter tantum inclinam ad bonum in communi: deinde convertisse se ad contemplandam sui, aliarumque creaturarum excellentiam in propria natura, cognitione, quam S. P. appellat *vesper-tinam*. Tum Angelos sanctos in liberam Dei laudem charitatemque consurrexisse, & factum in eis *mane*: Angelos autem malos se ipsis delectatos nequaquam laudi-

C c 2

laudibus & amore fuisse Deum persecutos, sed in tenebras noctemque sese commutasse. Demum Angelis sanctis donatam beatitudinis plenitudinem, malos autem factos esse miserimos; atque ita inter lucem tenebrasque divisum. Quae satis arbitror ex ix. capite manifesta.

2. Tempus meriti, & lapsus. Jam animadvertite haec omnia absque intervallo temporis fuisse peracta: *Non secundum temporum moras, sicut sunt dies isti, cum oritur & occidit sol, & in locum suum redit ut rursus oriatur, sed secundum potentiam spiritalem mentis angelicae*, inquit S. P. lib. iv. de Gen. ad lit. cap. 32. & paulo post rationem reddit, quoniam hoc interest discriminis inter mentem angelicam & humanam, quod illa *cuncta, quae voluerit, notitia facillima comprehendit*: haec ex adverso *quanta tarditate ac difficultate agat, & quanta temporis mora propter corpus corruptibile, quod aggravat animam, quis ignorat?* Quare per Augustinum potentia spiritalis mentis angelicae sine temporis mora fit & dies, & vespera, & mane; unde cap. xxix. praecedenti descriperat: *Simul ergo habent & vesperam, & mane*: nempe quia sine temporis intervallo Angeli, ut ibidem ait, *& possunt, & faciunt*.

Ordo causalitatis auctur.

Quamquam vero haec uno eodemque momento temporis perficiantur, est tamen in his ordo causalitatis, cum una cognitio praecedat alteram, ut scite docet eodem cap. 32. Augustinus dicens: *Nec ideo tamen sine ordine, quo apparet connexio praecedentium, sequentiumque causarum*. Quem ordinem è vestigio explicans ait: *Etiam si nulla hic morarum temporalium sint intervalla, praecessit tamen ratio condendae creaturae in verbo Dei, cum dixit: Fiat lux. Secuta est ipsa lux, qua angelica mens formata est, atque in sua natura facta est, &c.* Sequenti autem cap. xxxiv. explanat quomodo unico instanti temporis de una in alteram cognitionem, de vespertina in matutinam procedat Angelus, etiam si una cognitio sit causa alterius, exemplo solis, quem orientem uno ictu videt acies oculorum nostrorum, licet *pervenire non possit ad solem orientem, nisi transeat aeris, calique spatium, quod inter nos, & ipsum est*. Oportet ergo, ut distinguamus moras & instantia temporis, quod peragitur motu rerum corporearum, & moras & instantia operationum Angelorum, qui de una cognitione transeunt in alteram, sed tanta celeritate, ut harum ordo & causalitas perficiatur absque ullo intervallo morarum temporalium. Quibus ex Augustino decerptis, sit

3. Propositio. Angeli peccare & mereri potuerunt initio temporis, & vera alii meruerunt, alii peccarunt, priusquam percurrerent intervalla morarum temporalium.

De merito consentientes habeo Thomistas, & quamquam his non omnes subscribant, *multo rectius sentiunt, qui docent omnes angelos primo instanti, quo facti sunt, beatitudinem meruisse*, inquit Cl. Esius in 112 Sent. §. 11. dist. 3. Quod etiam peccare potuerint, docent Scotista, alique superius laudati: & quod nulla fuerit mora inter creationem & lapsum angeli, & in primo instanti suae creationis in actum liberi arbitrii proruperit, asserit S. Thomas q. 63. art. 5. Thesim autem universam sic demonstro. I. Angeli absque ulla temporum mora simul fuerunt & dies, & lux, & simul habuerunt *vesperam, & mane*: At *vespera* est contemplatio rerum creaturarum, *mane* est relatio amoris & charitatis in Deum: Ergo absque ullo temporalium morarum spatio & per intellectum sese cognoverunt, & per liberum arbitrium Angeli sancti charitate in Deum ordinati sunt, reliqui se ipsis delectati. Major propositio est Augustini cap. 32. & 29. lib. iv. de Genes. ad lit. & minor pariter est Augustini lib. ix. de Civit. Dei cap. vii. Haec argumentatio sequenti corroboratur: Ut angelus de una in alteram cognitionem, & de hac in actum liberæ charitatis erumpat, ut Augustinus docet, non eget spatio temporis, quo movetur animus noster pressus tarditate ac difficultate propter corpus corruptibile, quod aggravat animam: sed, ut acies oculorum per ampla, immensaque spatia ad orientem solem transitu uno; absque temporis mora à mentis contemplatione ad diligendum Deum potentia spiritali transcendit. Quid ergo prohibet, ut initio temporis eodemque creationis momento sibi meritum ac demeritum comparasse affirmemus? Huc etiam pertinet argumentum Gregorii Ariminensis & Scoti, quo saltem potestas peccandi, & merendi in primo instanti evincitur. Est autem: In primo instanti habuerunt Angeli quod ad merendum, ac demerendum requiritur, videlicet notitiam rerum, liberum arbitrium, necnon supernæ gratiæ adiutorium, atque ut actum amoris sui in Deum vel in se ipsos referrent, non opus habebant, ut illum mora aliqua temporis suspenderent. Potuerunt ergo in illo creationis momento & Deo adherere amore casto, & mereri; atque in se ipsis delectari, & peccare.

Dein-

4. *Confirmatio.* Deinde profertur exemplum Christi, qui in primo conceptionis momento revera promeruit, & licet non potuerit peccare, quoniam erat Deus homo, & fruebatur visione Dei, per quam, ut explicatum est cap. XIII. naturaliter amor erga ultimum finem determinatur, & sola remanet indifferentia relate ad media; tamen promeruerit reapse. Angeli ergo, qui nondum videbant Deum facie ad faciem in priori momento non solum mereri poterant, sed etiam culpam & nequitiam contrahere. Neque audiendi sunt, qui ajunt Christum meruisse duntaxat post primum instans; hæc enim responsio apertissime falsa est, & adversatur Magistro sent. in 3. dist. 18. Divo Thomæ 3. p. q. xxxiv. art. 3. Theologis fere omnibus: auctoritati Sanctorum Patrum, præsertim Gregorii Magni, & Augustini apud Magistrum, ac D. Thomam loco nuper laudato: rationi etiam apertissimæ, quoniam nisi Christus meruit in primo instanti, potuit juxta animæ meritum proficere, quod erroneum est, & Patribus adversatur. Tamen Thomistæ docent non eandem esse rationem de potestate merendi, ac peccandi; quod, inquit, liberum arbitrium ad bonum se habeat naturaliter, ad malum vero præter naturam: & rursus, quidquid est in merito, est à Deo, quidquid est in peccato, à libero duntaxat arbitrio: sed ut hæc vera sint, ratiocinationis nostræ vis non infringitur. Nam quamvis meritum sit à Deo, requiritur tamen ut liberum arbitrium, dum meretur, agat indifferenter, habeatque liberam ad utrumlibet potestatem: si ergo in primo creationis momento liberum arbitrium indifferenter se habet ad actum, ad quem potest se determinare per gratiam, in eoque momento mereri; poterit etiam indifferenter prorumpere in actum, ad quem potest voluntas suapte indole flecti, ideoque etiam peccare. Quod enim præcedat in Angelis voluntatis nequitiam gratia, sanctitas, & rectitudo naturæ; efficit tantum, ut Angelus peccare nequeat in primo instanti operationis angelicæ, quæ tamen sine temporis mora perfici potest, aut dehonefari.

5. *Solutio de voluntate Angelorum.* Illud denique accedit, quod ad meritum, vel demeritum necesse non est, ut voluntas mora aliqua temporali suspensione maneat, deliberatura postmodum quid eligat, & prosequatur; sed sufficit, si velit & eligat cum indifferentia judicii, id est, cum potentia ad oppositum. Voluntas ergo Angelorum, quæ temporali mora ad eligendum non indigebat,

statim ac producta est absque plenitudine beatitudinis & cum libera potestate convertit se ad laudandum & diligendum Creatorem suum. & libere meruit: quemadmodum voluntas demonum in delectationem sui flexa est, culpamque suscepit.

PROPOSITIO II. Si loquamur de instantibus Angelicis, sive de ordine, quo una cognitio præcedit alteram, & illuminatio mentis antevertit, causatque delectationem voluntatis, Angeli non potuerunt in primo instanti mereri aut demereri.

Propositio.

De instantibus Angelicis.

Probatio.

Hanc thesion breviter demonstro. Ac primo S. P. Augustinus postquam lib. iv. de Genesi ad lit. cap. xxix. dixerat in Angelis fuisse simul absque temporis intervallo *& diem, & vesperam, & mane*; proximo capite xxxi. ait, quod si loquamur de ordine præcedentium & sequentium causarum, *non fuerunt simul omnia & dies, & vespera, & mane, sed singulatim per ordinem.* Quem ordinem cap. 32. exponit, quod primo præcessit ratio condendæ creaturæ, deinde Angeli in propria natura creati sunt, postea se in propria substantia noverunt; tum aliqui conversi sunt in Dei amorem & laudem, cæteris delectatione conditionis suæ tumescentibus. Igitur si de tali causarum ordine, & diversitate operationum verba faciamus; initio Angeli nullo merito operati sunt, neque operari potuerunt. Præterea antequam Angeli per liberum arbitrium in Dei amorem, vel in sui delectationem converterentur, præcessit causalitate & ordine creatio eorum substantiæ exornata rerum notitia, originali sanctitate, & gratiæ actualis auxilio; ad quæ omnia, priusquam voluntas angelica libera determinatione flectatur, *passive* se habet; quippe non potest bonum diligere nisi præcedat cognitio, neque cognitio ipsa, nisi præexistat res cognoscenda: Ergo in illo priori momento creationis nulla fuit Angelis libere agendi facultas. Huc spectant etiam argumenta ex D. Thomæ petita; id est, quod ad motum voluntatis debet præcedere apprehensio, ut ait q. viii. art. 4. & quod non potest liberum arbitrium in unam vel alteram partem flecti, nisi ab aliquo exteriori principio moveatur, ut docet in 1. 2. q. 109. art. 2. & c. In primo ergo instanti angelico, quod est apprehensio, & motus voluntatis ad bonum in communi, in quod trahitur naturaliter, Angelus non poterat aliquid promereri; licet necessaria ei non fuerit temporis vicissitudo, ut de apprehensione ad amorem, & de mo-

motione ad bonum universaliter ad præligendum particulare bonum deflueret. Vide Aegidium in 11. Dist. 3. p. 1. q. 1. art. 2. & 3.

7.
De instanti-
bus Angeli-
sis.

Ex quibus constat pluribus instantibus angelicis cœlestium spirituum salutem ac perditionem esse confectam, & hæc plura instantia respondere unico temporis nostri momento. Atque primum instans est creationis, quo omnes Angeli lux facti sunt, id est conditi cum participatione lucis æternæ ut possent beate & sapienter vivere, cum iustitia & sanctitate, & cum actû bonæ voluntatis, & adiutorio eam præmovere ad bonum in communi. Alterum instans est meriti, in quo Angeli Sancti per actum deliberatum liberi arbitrii adhæserunt summo bono in Deum ex præcedente notitia & motione laudem charitatemque referentes, mali vero superbia inflati absque relatione ad Creatorem propria delectatione capti sunt. Postremum instans est retributionis, in quo illi maiorem acceperunt abundantiam charitatis & beatitudinis plenitudinem, & isti in sempiternam miseriam ceciderunt. Hinc S. Thomas q. 62. art. 5. docet Angelos post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruerunt, statim fuisse beatos, & in resp. ad 2. ait: *instantia diversa in his, quæ ad Angelos pertinent non accipiuntur, nisi secundum successionem in ipsorum actibus.* Quæst. etiam 63. art. 6. docet Angelum peccasse post primum instans suæ creationis. Hæc eadem instantia paucis immutatis enumerat Scotus, atque in his omnes jam pene recentiores conveniunt, inquit tract. 1. disp. 111. art. 1. q. 3. Claudius Frassen.

QUORUNDAM ARGUMENTORUM REFUTATIO.

8.
Obijciunt
contra 1.

Adversus 1. Proposit. videtur obflare, quod si in Primo instanti temporis Angeli peccassent, eorum nequitia foret Deo tribuenda; prima enim operatio, quæ simul incipit cum esse rei, est illi ab agente à quo habet esse, ut inquit S. Thomas cit. art. 5. q. 63. Sequeretur etiam eodem momento fuisse simul in Angelis cognitionem *vespertinam* qua viderunt in propria natura res creatas, & *matutinam* qua se converterunt in Deum; quod perinde est, ac si dicamus extare simul lucem ac tenebras, sive diem noctemque. Falsum præterea esset quod scribit Anselmus cap. 13. de casu Diaboli, primam voluntatem non esse nisi à Deo.

9.
Solutio.

Respondeo hæc statuta à me positioni nihil officere. Ad primum enim respondeo peccatum Angelorum non esse Deo tribuendum, quoniam à Deo omnes Angeli creati sunt recti, & cum gratia, qua poterant, si voluissent, perseverare: ideoque nequitia debet refundi in solum eorum arbitrium, quod sine ulla temporali mora potuit flecti ad utrumlibet; tamen ordine causalitatis creatio præcedat illuminationem mentis angelicæ, illuminatio vero voluntatis affectum. Quod adeo verum est, ut S. Pater xi. de Civit. Dei cap. xiv. loquens de ordine præcedentium & sequentium causarum ait: *Et illud quod ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est, sed ab initio peccati, quod ab ipsius superbia cepit esse peccatum:* quippe ante peccatum, quod naturale non est, præcedit natura, quam etiam in extremis infimisque bestiolis Deus constituit; & consequenter *initium ejus signum est Domini.* Sed de initio temporis, quod motu corporalium metimur, idem Augustinus lib. xi. super Genes. cap. 23. inquit: *Quod putatur nunquam Diabolus in veritate stetisse, nunquam cum Angelis beatam duxisse vitam, sed ab ipso suæ conditionis initio cecidisse, non sic accipiendum est, ut non propria voluntate depravatus, sed malus à bono Deo creatus putetur; alioquin non ab initio cecidisse diceretur: neque enim cecidit, si talis est factus. Sed factus continuo se à luce veritatis avertit, superbia tumidus, & propriæ potestatis delectatione corruptus: unde beatæ atque angelicæ vitæ dulcedinem non gustavit. Quam non utique fastidivit acceptam, sed volendo accipere deseruit, & amisit.* Habet similia præcedenti cap. xvi. En quomodo absque ulla temporis mora initio cecedit. Ad alterum vero, ex dictis liquet inter cognitionem *vespertinam* & *matutinam* non temporalem moram interfluxisse, sed ordinem naturæ & causalitatis duntaxat; quod animadvertit etiam Guilel. Estius magni nominis Theologus lib. 2. dist. 3. §. 11. Quod ait Anselmus pariter verum est; nam priusquam creata voluntas per liberam determinationem eligat bonum aliquod particulare, est ab auctore naturæ determinata ad bonum in communi, & hæc determinatio illam ordine causalitatis, at non semper temporis successione, antevertit. Præclare itaque Anselmus primum *velle* Deo tribuendum esse affirmavit.

Adversum alteram thesim facit primo, quod Aug. xi. de Civit. Dei cap. 13. dispu-

10.
Obiectio 2.
contra 2.

disputans contra Manichæos de origine malæ voluntatis ait non sentire cum illis hæreticis, quisquis asserat Diabolum ab initio peccare, hoc est, ex quo creatus est iustitiam recusavisse. Potuit ergo Angelus in 1. instanti operationis suæ demereri, nec tamen culpa foret Creatori imputanda. Deinde si ad meritum, ut dictum est, non requiritur suspensio actus, sed sufficit potestas ad oppositum: ecur prima angelica operatio, cum tali potestate conjuncta, effici non potuit cum merito? Ad extremum primus actus, quem in nobis excitat efficax gratia Christi, meritorius est; & cum sit vitalis à voluntate interioris se movente progreditur. Hujus generis ecur non fuit operatio prior Angelorum?

11.
Resolutio.

Resp. neque his cuniculis firmatam à nobis sententiam concuti, sed muniri validius. Jure enim Augustinus scribit non sentire cum Manichæis, quisquis asserat diabolum ab initio propria voluntate cecidisse, quod enim malum est, & voluntarium, non est naturale sed liberum; & ipsa mala voluntas cum sit à libero arbitrio, *grande testimonium est naturæ bonæ*. Sentiret tamen cum Manichæis qui assereret apprehensionem, & inclinationem, cum qua Deus naturam

angelicam condidit, & quæ liberam voluntatis deliberationem antevertit, fuisse naturaliter malam; hoc enim est facere dæmonem natura malum, non voluntate. Non sunt ergo ad anxias morarum inquisitiones trahenda verba Augustini: sed hoc tantum tenendum asseveranter, naturam bonam præcessisse ante malam voluntatem. Ita meritum non antegreditur necessario anceps suspensæque consultatio: antevertit tamen apprehensio, & inclinatio ad bonum in communi ordine saltem causalitatis; quoniam cognitio *matutina* per quam Angelus convertit se ad laudandum diligendumque incommutabile bonum, subsequitur ad *vespertinam*, per quam in propria natura res creatas agnovit. Actus æque prior, quo fulti victrici adjutorio commeremus, deliberatus est, fitque cum potestate ad utrumlibet: sed actum de liberatum antecedit ordine efficientiæ gratia actualis, quæ est actus indeliberatus mentis & voluntatis, scilicet sancta cogitatio, & inspiratio dilectionis. Ita ergo actum deliberatum Angelorum præcessit aliqua cogitatio & inspiratio, non temporis successione, sed ordine causalitatis: eaque cogitatio & inspiratio est primum instans angelicum; aut, si mavis, sunt duo instantia actibus mentis, & voluntatis distincta.

CAPUT XVI.

Quis fuerit desertorum Angelorum princeps: in quo deliquerint: quo sint post culpam detrufi.

SUMMARIUM.

1. Status questionis.
2. Probatur, satanam fuisse cæteris spiritibus nobiliorem.
3. & 4. Solvitur objectio.
5. Ostenditur, Angelos apostatasse per superbiam.

6. & 7. Defenditur, non omnes dæmones in abyssum dejectos, sed multos in aëria regionibus relictos fuisse.
8. 9 & 10. Diluuntur contraria.
11. & 12. Resolvitur, quænam fuerit malorum Angelorum superbia.

Quis fuerit
malorum
Angelorum
Princeps.

SEQUITUR, ut de malorum Angelorum peccato differamus: quorum Coryphæum *Satanam* dicunt, vel *Diabolum*. Satan vox hebræorum est derivata à שָׂטָן, & adversarium, hostemque significat: unde iii. Regum xi. 14. Adad Idumæus dicitur in Codice hebraico שָׂטָן לְשֹׁלֹמֹה *Satan Salomoni*: Et Petro obliſtenti Christo, ne ad crucem properaret, dictum est Mat. xvi. 23. *Vade post me Satana*. Διὰ τοῦτο græcum nomen est, à διαβολῶ, *traduco, calumniam infero*. Atque hoc vocabulo designatur erga homines livor

& invidentia, & quæ hinc ortum habent, mendacium, homicidium, & cohortatio ad malum: quare Pharisei invidi, & morti Christi inhiantes Joan. viii 44. esse dicuntur ex *patre Diabolo*: & cap. vi. 71. *Diabolus* appellatur Judas Iscariotes, & quisquis innocentibus malum fruit. *Dæmonis* appellatio communior est, significatque, ut dixi cap. xii. not. 8. *scientem & Divinum*, & hoc nomen accitum est à δαίμο, *scio*. Quapropter, nisi sermonis usus vetaret, in pretio & honore posset haberi, ut olim apud Græcos vulgare erat, τίμα τὸ δαιμόνιον, *Deum cole*: at post